

VERHALEN
OVER DE
DINGEN DIE
BLEVEN

Hetty Voûte

**VERHALEN
OVER DE
DINGEN DIE
BLEVEN**

Oudheidkamer Vught
Permanente tentoonstelling kamp Vught

CIP-GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Voûte, Hetty

Verhalen over de dingen die bleven : Oudheidkamer Vught, permanente tentoonstelling Kamp Vught / Hetty Voûte, Tineke Wibaut-Guilonard ; samenst./red. G. Scharff, H. Voûte, V.E. Wibaut-Guilonard]. - Amsterdam : Stichting Vriendenkring Kamp Vught. - Ill., foto's
ISBN 90-800656-1-7
Trefw.: Vught (concentratiekamp) ; verhalen.

en die vind ik zelf heel stens twee keer gaan kijken, want
die ik voor deze film- je herkent steeds weer nieuwe
keuzen heb is moeilijk te dingen en mensen. Maar ik ben
en. Je kunt beter zelf ervan overtuigd dat de film ook
eren". Hij neemt plaats buiten Tilburg zal aanspreken".

veugel en twee tellen
kt de titelmuziek door de
1 hoog midden in het
Gedragen pianomuziek
terke sfeerwisseling. Dan
melodisch en plotseling
gend. Boordevol spanning
nning met een heel dui-

Afspraak

Van der Sande werpt een blik op de klok. „Weet je voldoende, want ik heb over tien minuten een belangrijke afspraak". Inderdaad, de tijd beheerst het leven van de Tilburgse muzikant volledig.

sitie: Plan vaag

Coalitie Oisterwijk sluit convenant op

voorzieningen in de proble-
geraakt. Op het terrein
ficiën wordt er met behulp
getbewaking en taakstel-
grotingen beter op de por-
gelet.

eer dan trendmatige ver-
van de gemeentelijke be-
zit er alleen in als dat
rdt gebruikt voor nieuwe
ven. Maar voor het ge-
un gemeentelijke voorzie-
noet de burger straks 'een
en bijdrage' betalen.

eind van de raadsvergadering en
verder de afspraak dat de Poirter-
straat open blijft. GB vindt verder
dat de PvdA een onevenredig
groot aantal zetels in de commis-
sievergaderingen heeft gekregen.

Groen Links onthoudt zich van
aanvullingen. De partij gaat de
coalitie beoordelen op haar daden.
Verdere privatisering van over-
heidstaken keurt de partij af, om-
dat daarmee de rechtspositie van
werknemers verslechtert en het
voorzieningenniveau voor de in-
woners vermindert.

In hoeverre er met de wensen
van de oppositie rekening wordt
gehouden is niet bekend. Coalitie-
woordvoerder A. van 't Hof was
niet bereikbaar.

oppositiepartijen Gemeente
1 (GB) en Groen Links
het beleidsplan vaag. GB
r een rondvraag aan het

beter luistert.

Boek van Udense historicus dr. Frans Govers

Van Dachau terug naar huis

(Van onze verslaggever)
UDEN – Precies 45 jaar geleden wachtten 32.000 opeengepakte gevangenen in het concentratiekamp Dachau bij München na de bevrijding door de Amerikanen op de verlossende terugkeer naar huis. Onder hen waren ruim 500 Nederlanders, voor wie de repatriëring niet zo snel verliep als ze hadden gehoopt. Twee kapelaans uit Nijmegen besloten hun pastoor in Dachau op te halen. Zij namen niet alleen die pastoor Teulings – de latere pastoor van Veghel – mee, maar ook rector Lambert Rooyackers, van wie wordt aangenomen dat hij van alle Nederlanders het langst onder de Duitsers heeft vastgezeten. De derde die meeding was Pim Boellaard. Eenmaal in Nederland nam hij de organisatie op zich van de repatriëring van de Nederlandse gevangenen uit Dachau.

Aan de hand van een reisverslag van een van de twee kapelaans, Wim van Helden, reconstrueerde de Udense historicus dr. Frans Govers de soms avontuurlijke terugkeer van de Nederlanders uit Dachau. In het boek 'Stemmen uit Dachau' schrijft Govers hoe gebrekkig die terugkeer vanuit ons land werd georganiseerd. Hij gaat ook in op het verzet van de geestelijkheid in de Tweede Wereldoorlog en belicht uitvoerig de persoon van rector Rooyackers. „Een van

de grootste Nederlanders”, oordeelt Govers over de man die later vicaris-generaal in het bisdom Den Bosch werd en vertrouweling en inspirator van bisschop Bekkers. 'Stemmen uit Dachau' wordt donderdag in Den Bosch officieel gepresenteerd aan bisschop J. ter Schure en mgr. J. Bluijssen.

Foto's

Govers heeft veel onbekend materiaal (foto's en verslagen) verwerkt in zijn nieuwe boek waarvan hij acht jaar heeft gewerkt. Tien jaar geleden ontmoette hij de inmiddels overleden Wim van Helden, destijds rector van een klooster in Geldrop. Die liet hem het dagboek zien dat hij had bijgehouden van de tocht van Van Helden en kapelaan Od. Schellekens naar Dachau. Van Helden had ook vele foto's gemaakt, onderweg en in Dachau.

„Meteen ontstond bij mij het idee om een boek te schrijven over hun enerverende tocht door de puinhopen van het Duitse Rijk”, aldus Govers. „Aanvankelijk wilde ik alleen het ophalen van Teulings en Rooijackers reconstrueren. Dat verhaal zou een afgerond geheel vormen. Maar vervolgens ben ik twee jaar bezig geweest met de persoon van Rooyackers. Daarna ben ik verder naspelingen gaan doen naar de repatriëring van alle

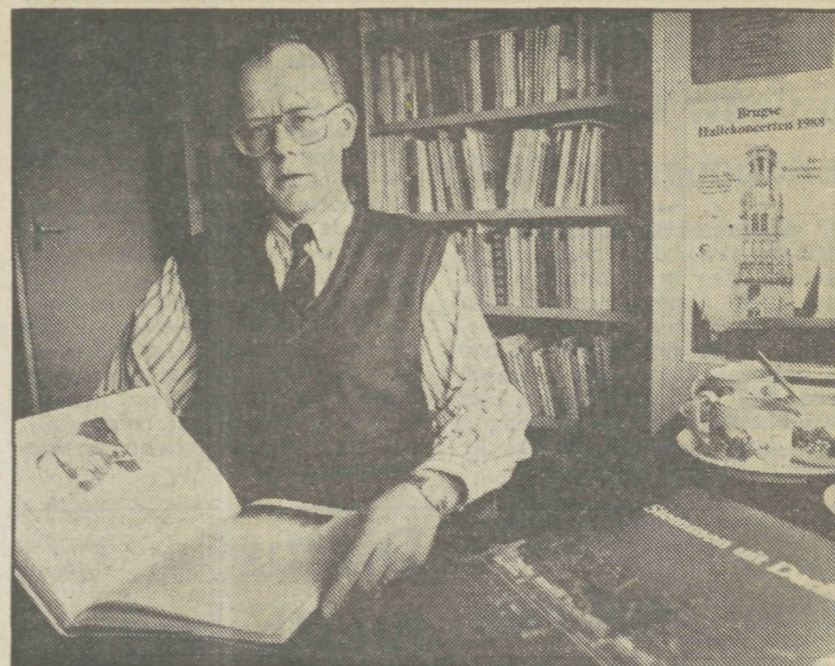
Nederlandse gevangenen van Dachau.”

Eerste kamp

Uiteindelijk besloot Govers het boek te beginnen met een beschrijving van de verschrikkingen van het eerste concentratiekamp, dat de Duitsers in 1933 al bouwden. Govers heeft in zijn boek veel in ons land nog niet gepubliceerde gegevens en ervaringen van voormalige gevangenen verwerkt en 200 foto's. In de barakken van Dachau zaten tot 1945 gevangenen van 41 nationaliteiten. Geestelijken uit heel Europa werden door de Duitsers naar Dachau gebracht, waar twee barakken alleen voor de priesters en predikanten waren bestemd. In de vijf oorlogsjaren hebben er in totaal 2.720 geestelijken gevangene gezeten.

Waarschuwing

Eén van hen was rector Lambert Rooyackers, Veghelaar van geboorte en vóór de oorlog hoofdredacteur van het invloedrijke blad de Sint-Jansklokken. Al jaren vóór de oorlog schreef hij waarschuwende artikelen tegen het nationaal-socialisme. Rooyackers werd daarom al lang in de gaten gehouden door de Duitsers. Die arresteerden hem heel vroeg, op 28 juni 1940. Bijna vijf jaar later, op

● Dr. Frans Govers met zijn boek 'Stemmen uit Dachau' dat donderdag in Den Bosch wordt gepresenteerd aan bisschop Ter Schure.

11 mei 1945, was Rooyackers weer vrij man. Govers heeft gebruik gemaakt van ervaringen van voormalige Dachau-gevangenen, van wie hij alle namen in zijn boek opsomt. Zijn zoektocht bracht hem ook in Dachau en hij bestudeerde de verslagen van de parlementaire enquêtecommissie 'Regeringsbeleid 1940-1945'. Voorts putte Govers uit de archieven van het Militair Gezag en het bisdom Den Bosch. Hij maakt melding van een destijds geruchtmakend artikel in De Gelderlander, 'Schandaal om Da-

chau', waarin Louis Frequin het overheidsbeleid inzake de repatriëring hekeld. Mede door dit artikel is met name vanuit de bevolking van Nijmegen hulp op gang gekomen voor landgenoten die na de oorlog terugkeerden. Govers beschrijft de tochten van negen repatriëringkolonnes naar en van Dachau van dag tot dag. Toen de enige kolonne die via overheidsbemoeienis tot stand was gekomen in Dachau arriveerde, was meer dan de helft van de gevangenen al naar huis.

■ WIM ARTS

PROMENADE

Feest mee!

Koninginnedag en de verjaardag van de Promenade

VANDAAG 30 APRIL ZIJN ONZE WINKELS OPEN VAN 12.00-17.00 UUR

Feestprogramma:

- Clownsorkest De Dommelaars
- Gratis schminken van kinderen tot clowns
- Lekker smullen van de aangeboden suikerspinnen
- Start inschrijving grote clownswedstrijd, die op 5 mei wordt gehouden. De hoofdprijs is een mountain-bike!

Van den Baar deed een timme scheut humor in zijn rede. Hij verklaarde naar Goirle gekomen

stuurders ook Brokx en de Eindhovense burgemeester J. van Ke-

van Boxtel kreeg Van den Baar

bedrijf, stelde van Boxtel, „daar komt hij trouwens ook vandaan”.

Toestand van slachtoffer steekpartij kritiek

(Van onze streekredactie)

GOIRLE - Een 30-jarige Goirle-naar is gisteren omstreeks 11.30 uur levensgevaarlijk gewond geraakt bij een steekpartij in zijn flat aan het Wildpleintje in zijn woonplaats. De vermoedelijke dader, een 21-jarige Tilburger, heeft zich in de loop van gistermiddag gemeld op het politiebureau.

Aan de steekpartij ging een korte ruzie vooraf, waarvoor een al

langer bestaand conflict tussen de Goirlenaar en de Tilburger de aanleiding was. Het slachtoffer liep tijdens deze ruzie meerdere dolksteken in borst en onderbuik op. Hij is overgebracht naar het St. Elisabethziekenhuis in Tilburg, waar hij is geopereerd. Zijn toestand was gisteravond nog kritiek.

Ten tijde van de steekpartij bevonden zich nog drie mannen in de flat van het slachtoffer. Ze zijn kennissen van de Goirlenaar en hebben volgens de politie niets van doen met de uit de hand gelopen ruzie.

Hoewel de politie snel ter plaatse was, zag de vermoedelijke dader kans met de auto te vluchten.

Joost van Gorp opnieuw koning handboogschutterij

(Van onze correspondent)

RIJEN - Voor de tweede maal in successie mag Rijenaar Joost van Gorp zich koning noemen van Handboogschutterij 'Vriendenkring'. In de finaleronde haalde hij zaterdag 228 punten. Tweede werd Joop Hoppenbrouwers met 219 punten en Mark van Lieshout werd derde met 215 punten. Er waren in Rijen 23 deelnemers.

Bij de jeugd ging de eerste plaats naar Eric Boomaars. Hij wordt gedurende een jaar prins van de schutterij. Dirk Verhoeven werd tweede in deze categorie met 155 punten en Jurgen Faes derde met 136 punten.

Voorzitter Louis Willemen overhandigde de traditionele zilveren plaquette aan de winnaar, waarin zijn naam is gegraveerd. Deze plaat blijft eigendom van de vereniging. Voor de nieuwe koning zelf was een gouden speld beschikbaar. De jonge prins mocht een mooie wisselbeker in ontvangst nemen. Er was grote publieke belangstelling voor het koningschieten van 'Vriendenkring'.

Bakkerij uitgebrand

(Van onze streekredactie)

DONGEN - Nagenoeg het hele interieur van een bakkerij aan de Heuvelstraat in Dongen is gisterochtend vroeg verloren gegaan bij een felle brand. De woning en winkel liepen grote rook- en waterschade op. De totale schade aan het bedrijf bedraagt enkele tonnen.

De brand werd om ongeveer 3.30 uur ontdekt en werd bestreden door de Dongense brandweer met assistentie van de brandweer uit 's Gravenmoer en Rijen. Tegen 5.00 uur was de brand onder controle, het nablussen duurde nog tot 9.00 uur. De oorzaak van de brand is nog onduidelijk.

Revue in Haaren slaat goed aan

(Van onze correspondent)

HAAREN - Met veel succes werd zaterdag- en gisteravond na acht maanden van voorbereiding de tweede Haarense revue voor het voetlicht gebracht. Het publiek genoot met volle teugen van het afwisselend programma. De zaal van gemeenschapshuis Den Domp was beide avonden uitverkocht. Voor vanavond (maandag) zijn nog maar enkele kaartjes beschikbaar.

Al van meet af aan zat de stemming erin bij het publiek. Franz Schoonus beet het spits af met het openingslied, omlijst door de Bud-

ding Sound Big Band uit Oisterwijk en het ballet Les Lievres Dansantes uit Udenhout. De sketches die de hoofdmoot vormden van de revue vielen goed in de smaak bij het publiek. Ze werden afgewisseld met gezellige liedjes van Troupe Rens en Noud van de Braak en Alex van Assouw en een muzikaal nummer van de mondharmonicaclub.

Het ballet dat een groot aandeel had in het programma bracht goed uitgevoerde dansnummers ten tonele in prachtige kledij. Ook het sfeervolle decor, de kleding, grime, geluid en verlichting liet niets te wensen over.

Discussie mestbeleid

(Van onze streekredactie)

MOERGESTEL - Brabantse agrarische jongeren gaan morgen in discussie met twee kamerleden over het mestbeleid van de regering. Uitgenodigd zijn PvdA-landbouwwoordvoerder Huys en CDA-landbouwspecialist Reitsma.

De discussie zal zich toespitsen op het verplaatsingsbesluit, het stimulerend milieubeleid en de verplichte braak in de landbouw.

De discussieavond, die is georganiseerd door het Agrarisch Jongerenwerk Brabant, wordt gehouden in zaal 't Draaiboompje aan De Hildt in Moergestel en begint om 20 uur.

s docent verbonden aan de Tilburgse Dans- en Muziekschool. Het 'grote publiek' leerde hem kennen als componist achter de eerste twee Tilburgse Revues en inmiddels is hij ook al aan het werk voor de derde editie van dit theaterspektakel.

„Het werk voor de revue heb ik even op een laag pitje gezet. Ik heb nu alle tijd nodig om op tijd met deze filmmuziek klaar te zijn. Dat betekent 's morgens heel vroeg opstaan en 's avonds heel

ten maken en die vind ik zelf heel geslaagd”.

„De stijl die ik voor deze filmmuziek gekozen heb is moeillijk te beschrijven. Je kunt beter zelf even luisteren”. Hij neemt plaats achter de vleugel en twee tellen later klinkt de titelmuziek door de flat, zeven hoog midden in het centrum. Gedragen pianomuziek met een sterke sfeerwisseling. Dan weer heel melodisch en plotseling heel dreigend. Boordevol spanning en ontspanning met een heel dui-

stens twee keer gaan kijken, want je herkent steeds weer nieuwe dingen en mensen. Maar ik ben ervan overtuigd dat de film ook buiten Tilburg zal aanspreken”.

Afspraak

Van der Sande werpt een blik op de klok. „Weet je voldoende, want ik heb over tien minuten een belangrijke afspraak”. Inderdaad, de tijd beheerst het leven van de Tilburgse muzikant volledig.

Oppositie: Plan vaag

Coalitie Oisterwijk stelt convenant op

(Van onze streekredactie)

OISTERWIJK - De drie Oisterwijkse coalitiepartijen CDA, PvdA en VVD hebben een gemeenschappelijk beleidsplan opgesteld voor de komende vier jaar. Volgens de oppositiepartijen Gemeente Belangen en Groen Links blinkt het plan uit door vaagheid. Groen Links maakt geen gebruik van de mogelijkheid om aanvullingen te maken. Gemeente Belangen pleit voor het openhouden van de Poirterstraat.

In het nog niet openbaar gemaakte beleidsplan van de coalitie wordt onder meer aangegeven dat het gemeentebestuur om kosten te besparen taken gaat afstoten naar bedrijven en verenigingen. Voor riolering en openbaar groen worden beheerplannen opgesteld.

Op het gebied van verkeer worden er fietspaden aangelegd tussen Pannenschuur en het centrum en tussen de oostelijke en westelijke kant van Pannenschuur. Het openbaar vervoer wordt bevorderd, evenals andere mogelijkheden om het autoverkeer terug te dringen.

De gemeentelijke sociale dienst moet alle mogelijke hulp bieden aan Oisterwijkers die ondanks de

sociale voorzieningen in de problemen zijn geraakt. Op het terrein van financiën wordt er met behulp van budgetbewaking en taakstellende begrotingen beter op de portemonnee gelet.

Een meer dan trendmatige verhoging van de gemeentelijke belastingen zit er alleen in als dat geld wordt gebruikt voor nieuwe initiatieven. Maar voor het gebruik van gemeentelijke voorzieningen moet de burger straks 'een reële eigen bijdrage' betalen.

Vaag

De oppositiepartijen Gemeente Belangen (GB) en Groen Links vinden het beleidsplan vaag. GB wil weer een rondvraag aan het

eind van de raadsvergadering en verder de afspraak dat de Poirterstraat open blijft. GB vindt verder dat de PvdA een onevenredig groot aantal zetels in de commissievergaderingen heeft gekregen.

Groen Links onthoudt zich van aanvullingen. De partij gaat de coalitie beoordelen op haar daden. Verdere privatisering van overheidstaken keurt de partij af, omdat daarmee de rechtspositie van werknemers verslechtert en het voorzieningenniveau voor de inwoners vermindert.

In hoeverre er met de wensen van de oppositie rekening wordt gehouden is niet bekend. Coalitiewoordvoerder A. van 't Hof was niet bereikbaar.

Van den Baar scheut humor in an Boxtel, „daar ook vandaan”.

ging de eerste Boomaars. Hij een jaar prins Dirk Verhoeven deze categorie met rgen Faes derde

s Willemen over- litionele zilveren winnaar, waarin egraveerd. Deze lom van de vere- euwe koning zelf peld beschikbaar. nocht een mooie ntvangst nemen. lieke belangstel- ningschieten van

ie leid

reekredactie)

- Brabantse en gaan morgen twee kamerleden eid van de rege- zijn PvdA-land- r Huys en CDA- t Reitsma.

l zich toespitsen singsbesluit, het eubeleid en de n de landbouw. nd, die is georga- Agrarisch Jonge- wordt gehouden oompje aan De tel en begint om

deed een timme... docent verbonden aan de Til- burgse Dans- en Muziekschool. Het 'grote publiek' leerde hem kennen als componist achter de eerste twee Tilburgse Revues en inmiddels is hij ook al aan het werk voor de derde editie van dit theaterspektakel.

„Het werk voor de revue heb ik even op een laag pitje gezet. Ik heb nu alle tijd nodig om op tijd met deze filmmuziek klaar te zijn. Dat betekent 's morgens heel vroeg opstaan en 's avonds heel

ten maker geslaagd” „De stij muziek ge beschrijv even luist achter de later klin flat, zeven centrum. met een s weer heel heel dreig en ontspe

(Van onze streekredactie)
OISTERWIJK - De drie Oisterwijkse coalitiepartijen CDA, PvdA en VVD hebben een gemeenschappelijk beleidsplan opgesteld voor de komende vier jaar. Volgens de oppositiepartijen Gemeente Belangen en Groen Links blinkt het plan uit door vaagheid. Groen Links maakt geen gebruik van de mogelijkheid om aanvullingen te maken. Gemeente Belangen pleit voor het openhouden van de Poirterstraat.

In het nog niet openbaar gemaakte beleidsplan van de coalitie wordt onder meer aangegeven dat het gemeentebestuur om kosten te besparen taken gaat afstoten naar bedrijven en verenigingen. Voor riolering en openbaar groen worden beheerplannen opgesteld.

Op het gebied van verkeer worden er fietspaden aangelegd tussen Pannenschuur en het centrum en tussen de oostelijke en westelijke kant van Pannenschuur. Het openbaar vervoer wordt bevorderd, evenals andere mogelijkheden om het autoverkeer terug te dringen.

De gemeentelijke sociale dienst moet alle mogelijke hulp bieden aan Oisterwijkers die ondanks de

Oppo Co ste

sociale vo men zijn van finar van bud lende beg temonnee

Een m hoging v lastingen geld wor initiatiev bruik va ningen n reële eig

Vaag

De op Belanger vinden l wil wee

GEDICHT VAN DAVID KOKER

Men kan in de ochtendwind het voorjaar raden
en uit de vlakte stijgt een klare damp
het licht valt in een zonnige genade
over de rode huizen van ons kamp
maar de gevangenen aan de overkant
kruien hun wagens voort langs rechte paden
of harken naarstig in het schaarse zand
en rillen in hun lange streepgewaden
Het is of hen de lentewind niet raakt
en of ze in hun eigen schaduw schuilen
ook als de zon in duizend kleuren staat
of beter storm en regen konden huilen
om 't kamp waar tussen prikkeldraad en spijlen
het leven zijn vervloekte wegen gaat.

Uit: "Dagboek geschreven in Vught" door David Koker.

VOORWOORD

In het museum, de Oudheidkamer te Vught, is een aparte afdeling met voorwerpen en documenten uit de tijd dat het "Konzentrationslager Herzogenbusch" in Vught bestaan heeft.

Het Kamp Vught, 1943-1944.

Hier liggen de tastbare bewijzen, nagelaten door de mannen en vrouwen die er hebben gezeten, gewerkt, geleefd en geleden, die er zijn gestorven of het overleefd hebben.

Het speelt zich af in een tijd dat Nederland zucht onder de Duitse bezetting. De meeste mensen lijden daar onder, enkelen komen daadwerkelijk in opstand.

Hun verzet brengt het risico met zich mee ontdekt te worden.

De Duitsers en de duitsvriendelijke Nederlanders zijn er op uit deze illegale werkers op te sporen en aan te brengen. Zo worden ze verraden en dan begint hun soms lange weg langs gevangnissen en concentratiekampen, mannen zowel als vrouwen. In het verzet is geen verschil tussen de inzet van vrouw of man. Na gevangenneming is dat verschil er wel want de Duitser kan moeilijk begrijpen dat ook vrouwen verzet plegen. Daardoor worden vrouwen vaak anders behandeld en minder vaak zwaar mishandeld.

Hoe reageert een mens in gevangenschap

Na de eerste schok van "gepakt" te zijn, in een gevangenis te zitten, na de eerste grote verontrusting van "wat weten ze" en "wie hebben ze nog meer", komt de periode waarin de aard van de verzetsman of -vrouw weergevoelbaar komt. De gevangene ontdekt gaten, spleten, buizen naar aangrenzende cellen waarlangs nieuwe contacten tot stand komen.

Intuïtief zal ieder verzwijgen waarom hij of zij daar zit. De gevangene legt zich niet bij de situatie neer. Van cel naar cel wordt al gauw doorgegeven hoe je met aardappel alles tegen de muur kunt plakken... Alles? Ja, want ons W.C. papier bij de ton zijn in stukken gesneden kranten. Een bron van informatie en soms met hele mooie plaatjes. Van brood kun je dobbelstenen kneden en van nat krantenpapier ballen maken. Zowel mannen als vrouwen hebben met een naald die ze toevallig bemachtigen de schitterendste handwerken gemaakt. Met deze mentaliteit gewapend wordt de gevangenschap een soort uitdaging.

Dan komt opeens het moment dat de gevangenisdeur opengaat en je overstapt naar het onbekende, "het Kamp". Daar geen muren, je ziet en spreekt elkaar, je loopt buiten, onder de blote hemel. Voor velen is dit het eerste moment dat ze naar huis mogen schrijven. De gedachte aan thuis. Je weet hun angst, hun onzekerheid en je weet dat jij dat veroorzaakt hebt, maar je hebt niet anders kunnen doen! Wat een verscheurdheid voor ieder van ons die daar zit en hoe weinig laten we daarvan merken. Maar zelden komt iets hiervan in brieven naar buiten.

VOORWOORD

In het museum van Vught zijn de meeste vrouwen ermee begonnen. Het Rode Kruis stuurt ze mee in de pakketten. Ze leveren talloze manieren om er koket uit te zien: als hoofd- of halsdoek. Maar ook als zakdoek of tafelkleedje zijn ze te gebruiken. Je laat je vrienden er met potlood hun naam opschrijven en zelf borduur je met een wit draadje, bijvoorbeeld uit een handdoek getrokken, zorgvuldig de lijnen van de naam na. Op verschillende hoofddoeken zal je dezelfde namen tegenkomen, niet alleen hier in het museum van Vught, maar ook in Overloon, in het verzetsmuseum van Friesland of van Amsterdam, ja, zelfs in Israël in de Hollandse afdeling van het Ghetto Fighters House in Lohamei Haghettaot. Als je de namen bestudeert zie je dat er ook Franse en Tsechische namen bij zijn en nog vele andere nationaliteiten. Iedereen wil de namen van zijn lotgenoten graag bij zich houden, het is een soort veilig verbond. Na de bevrijding houdt het borduren soms midden in een naam op, de draad hangt er nog bij...

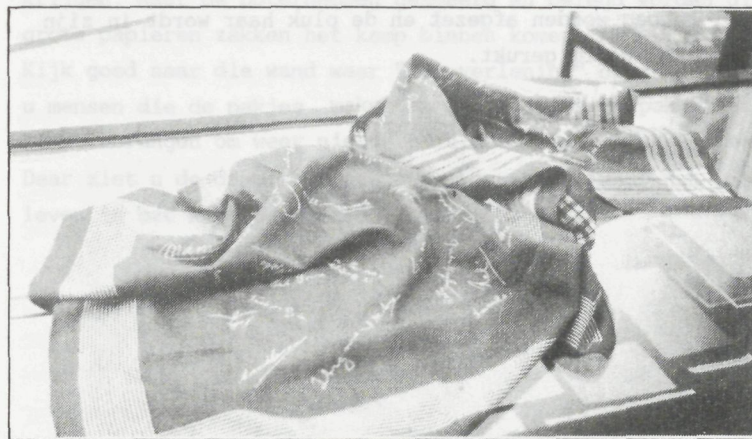
Alle voorwerpen die u in dit museum aantreft hebben direct te maken met wat in het voorgaande geschetst is. Het is ondoenlijk alles te beschrijven maar enkelen zullen iets meer belicht worden.

RODE ZAKDOEK

De rode zakdoek waarop namen zijn geborduurd.

Overall zal je deze aantreffen. In Vught zijn de meeste vrouwen ermee begonnen. Het Rode Kruis stuurt ze mee in de pakketten. Ze leveren talloze manieren om er koket uit te zien: als hoofd- of halsdoek. Maar ook als zakdoek of tafelkleedje zijn ze te gebruiken.

Je laat je vrienden er met potlood hun naam opschrijven en zelf borduur je met een wit draadje, bijvoorbeeld uit een handdoek getrokken, zorgvuldig de lijnen van de naam na. Op verschillende hoofddoeken zal je dezelfde namen tegenkomen, niet alleen hier in het museum van Vught, maar ook in Overloon, in het verzetsmuseum van Friesland of van Amsterdam, ja, zelfs in Israël in de Hollandse afdeling van het Ghetto Fighters House in Lohamei Haghettaot. Als je de namen bestudeert zie je dat er ook Franse en Tsechische namen bij zijn en nog vele andere nationaliteiten. Iedereen wil de namen van zijn lotgenoten graag bij zich houden, het is een soort veilig verbond. Na de bevrijding houdt het borduren soms midden in een naam op, de draad hangt er nog bij...

Deze behoefte om de namen van lotgenoten vast te leggen leeft niet alleen bij vrouwen. In de gevangenis in Haaren zijn door twee mannen op een groot kleed alle namen geborduurd van de mannen die op hun gang zitten. Het kleed met de 52 namen bestaat nog steeds en hangt bij één van de makers thuis.

Bij de rode zakdoeken is de geschiedenis van de eigenaresse aan de hand van de namen na te trekken, zeker als door tekeningetjes of plaatsnamen wordt aangegeven waar ze nu weer heen getrokken is. Vele namen herinneren aan mensen die niet terug kwamen.

De rode zakdoeken mogen niet als hoofddoek worden gebruikt. Daarvoor hoort bij de Vughtse kampkleding een donkerblauwe zakdoek met witte noppen. Je moet hem zo over je haar knopen dat er niets meer onderuit komt.

In de gasmaskerfabriek in Den Bosch, het buitenkommando voor de vrouwen, is dat geen overbodige maatregel. Ik zie nog de rossig-blonde springerige pluk haar in een machine komen. De machine kan niet snel genoeg worden afgezet en de pluk haar wordt in zijn geheel van het hoofd gerukt.

Uit de verhalen over concentratiekampen in Duitsland blijkt vaak dat zelfs de directe omgeving niets weet. Noch dat er een kamp is, laat staan over wat er zich afspeelt. "Wir haben es nicht gewusst, Wir haben es nicht gewollt". Dat wordt vlak na de oorlog gezegd. Is dat mogelijk?

Hoe gaat dat in Vught... Daar heeft niemand zich afgewend. Er wordt juist gekeken en gekeken opdat ze precies weten, het kunnen doorvertellen en dat hebben ze gedaan. En dat niet alleen! Ze hebben geholpen waar ze maar konden, ieder naar eigen vermogen en inzicht en daarom weet heel Nederland precies wat zich afspeelt in het concentratiekamp Vught. Ze nemen foto's zodat we zelfs nu nog kunnen zien hoe de transporten door de straten schuifelen, van het station naar het kamp of omgekeerd. Zij hebben de briefjes opgeraapt die de gevangenen als laatste groet uitgooien als ze op transport gaan.

Door het hele land wordt voedsel verzameld en opgestuurd naar de grote villa in Vught, vanwaar, onder het mom van het Rode Kruis, pakketten verzorgd worden voor diegenen die nooit een pakket krijgen. Waar de boterhammen gesmeerd en belegd worden die in grote papieren zakken het kamp binnen komen.

Kijk goed naar die wand waar "Hulpverlening" op staat, daar ziet u mensen die de pakjes maken en de briefjes en pakketten het kamp inbrengen om weer nieuwe briefjes eruit te smokkelen.

Daar ziet u de dappere vrouwen en mannen die door hun optreden het leven in het kamp draaglijker hebben gemaakt.

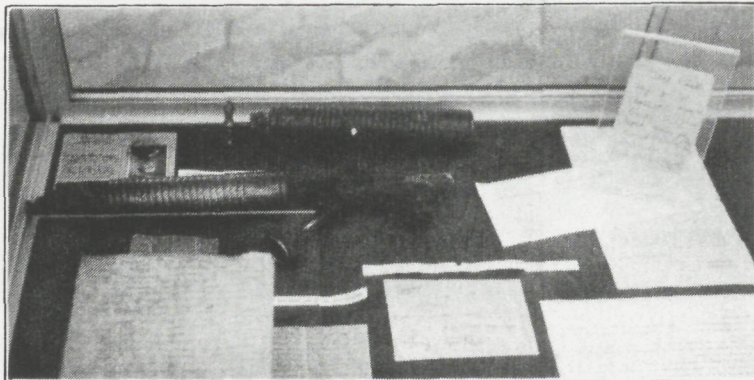
BRIEVEN EN BRIEFJES

Een vitrine met vele briefjes! Grotendeels nauwelijks meer leesbaar. Het is een te grote opgaaf ze allen te lezen en toch zijn ze hier neergelegd.

Immers ieder briefje geeft iets weer over die wereld in het kamp, over moed en hoop maar ook over verdriet en wanhoop, hier zo schrijnend verwoord in een eerste officiële brief naar huis.

"Beste Vrouw en Kinderen

Hiermede bericht ik u dat ik het nog goed maak, hetgeen ik ook van u allen hoop. Ook vraag ik u allen om vergiffenis voor hetgeen ik u door mijn onvoorzichtigheid heb aangedaan, ik kan mij zelf maar niet vergeven dat ik op mijn leeftijd nog zoiets heb kunnen doen maar als u allen mij nu maar kunt vergeven wordt het voor mij even gemakkelijker te dragen" etc. etc.

Maar naast de officiële brieven van en naar huis bestaat een uitgebreid illegaal circuit van uitgaande en binnenkomende brieven. Het is niet voor iedereen weggelegd om de wegen te vinden waarlangs dit wordt gerealiseerd. Dat kan alleen via "vrije" mensen, zij die toegang hebben tot het kamp omdat ze daar werkzaamheden moeten verrichten. Heb je zo'n kanaal dan wordt daar vanzelfsprekend over gezwegen tegenover iedereen. Want een onvoorzichtig woord kan het leven kosten van de man of de vrouw die de moed heeft die brieven over te brengen.

Op allerlei manieren worden brieven naar binnen en naar buiten gesmokkeld. In een vitrine ziet u de soldeerbout van de heer van de Meerendonk waarin briefjes verstopt het kamp in- en uitgaan. Postbesteller van Esch (foto aan de wand) brengt met zijn paard en wagen de pakketten in het kamp. Ook hij heeft zo zijn methode met de briefjes evenals de politiemans Abrahams.

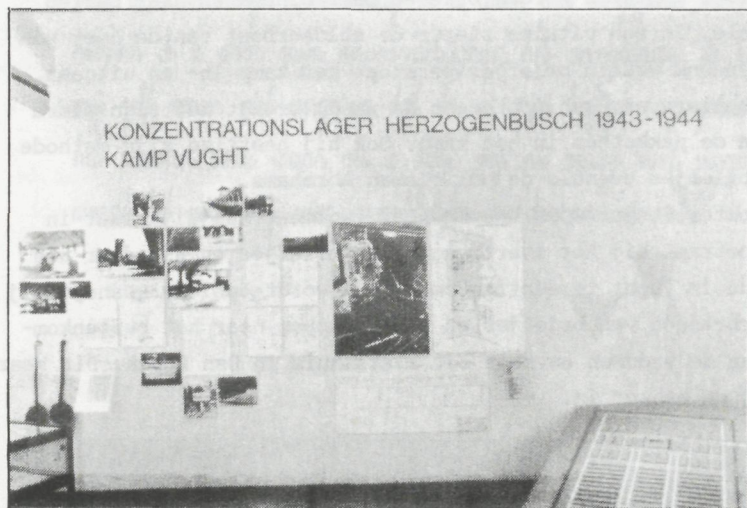
Zeker dokter Steyns moet hier genoemd worden. Als gijzelaar in Haaren betrapte hij het overbrengen van briefjes en hierdoor als gevangene in Vught terecht gekomen. Hij wordt opnieuw gesnapt bij het overbrengen van briefjes en boodschappen naar het buitenkommando van de vrouwen en naar het ziekenhuis in Den Bosch. Dit keer gaat hij de bunker in.

Ook komen briefjes het kamp binnen in jampotdeksels, in eigen-gebakken brood of in gehaktballen verstopt.

En dan de Philipsmedewerkers die naar Vught komen om toezicht te houden op de werkzaamheden in het Philipskommando. Dagelijks gaan zij het kamp in en uit. Vele malen weten zij berichten heen en weer te brengen met het gevaar gesnapt te worden en zelf als gevangenen in het kamp terecht te komen.

Belangrijk is dat op al deze manieren de ware toedracht van gebeurtenissen zowel binnen het kamp als in de buitenwereld voor ieder bekend wordt.

HET KAMPTERREIN

Aan een wand van de museumzaal ziet u foto's van het kamp. De borden buiten het kampterrein die aangeven dat hier het kamp begint. De "Neutrale Zone", wie daarin terecht komt heeft de kans te worden dood geschoten.

De luchtfoto van het kamp wordt meteen na de bevrijding in september 1944 door de Engelsen gemaakt. De gevangenen zijn dan helaas allemaal weggevoerd naar Duitsland.

Aan de hand van de werktekeningen en de luchtfoto wordt de maquette in het museum gemaakt, die nu bij het Nationaal Monument is nagebouwd op de plek van een halve barak.

Binnen het kamp

Overal om en in het kamp staan berken. Op de foto's van het kamp ziet u mooie, van witte berkenstammetjes gemaakte hekjes.

Kerstmis 1943 wordt in één van de vrouwenbarakken van de witte schors van deze stammetjes een kerststalletje gemaakt.

De Läufer en Läuferin zijn het meest in staat tussen deze hekjes door te lopen. Zij verzorgen de boodschappendienst in het kamp. Ze zijn herkenbaar aan de band om hun arm zoals u in één van de vitrines ziet liggen.

Ook gevangenen die een "Laufschein" weten te bemachtigen, voor de tandarts, het ziekenhuis of de Sanitäter, kunnen genieten van zo'n wandeling, die als je niet te ver over de hekjes heen kijkt, je doet vergeten dat achter die vriendelijke berkenstammetjes de hogehekken staan die de verschillende afdelingen van elkaar scheiden.

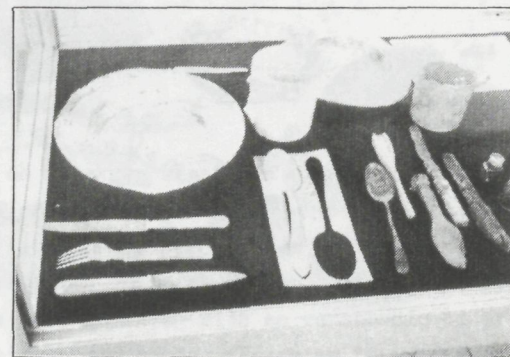
Vliegtuigsloperij

Helemaal achter in het kamp is de vliegtuigsloperij. De wrakstukken en scherven van neergeschoten vliegtuigen worden via een speciaal aangelegd spoorlijntje naar het kamp vervoerd. Gevangenen moeten de wagons duwen zoals op een clandestiene foto duidelijk te zien is.

GEBRUIKSVOORWERPEN EN SIERADEN

Bij de sloperij worden alle bruikbare materialen apart gelegd. Bij het demonteren wordt regelmatig plexiglas van de vliegtuigruiten en aluminium, 'Dur-alumin', georganiseerd of in goed Nederlands gezegd 'gegapt'. Het is een onuitputtelijke bron voor gebruiksvoorwerpen, sieraden, cadeautjes en kleine attenties die het leven voor elkaar wat feestelijker maken. Vooral de Häftlingen die bij Philips werken hebben hier wonderen mee verricht. In de vitrines vindt u er vele voorbeelden van. Lepels, vorken en messen. Maar ook ziet u eetgerei dat uit pakjes van thuis is gekomen. Veel van deze voorwerpen zijn pas kort geleden, na 45 jaar dus, boven de grond gekomen op het terrein van het voormalige kamp.

In het bijzonder zijn er
hier alleen de vorken
ook de messen. Maar
Het is er voor een
altijd een vriendelijk
en stads van het
iedereen naar het is. Dan is het een
er is alle gezelligheid de lekkerste hapjes hier gemaakt.

De Läuferin PO 127, die voor het Frauenlager met een handkar de zakken klaargemaakte boterhammen op de Schreibstube moet ophalen, gooit deze zakken regelmatig over het hek van het mannenkamp waar meer honger wordt geleden dan in het vrouwenkamp. Op een goede dag gooit een Häftling een pakje terug. Het is een aluminium schakelarmbandje met een plaatje waarin haar nummer is gegraveerd. Een dierbaar sieraad, dat ook in Duitsland tot aan de bevrijding gedragen wordt. Dit is een typerend voorbeeld van de manier waarop ieder probeert een ander een plezier te doen. In de vitrines liggen nog veel meer getuigen van de vindingrijkheid van de mens in gevangenschap. Sigarettenpijpjes, doosjes, dobbelstenen, kaartspelen enz. enz.

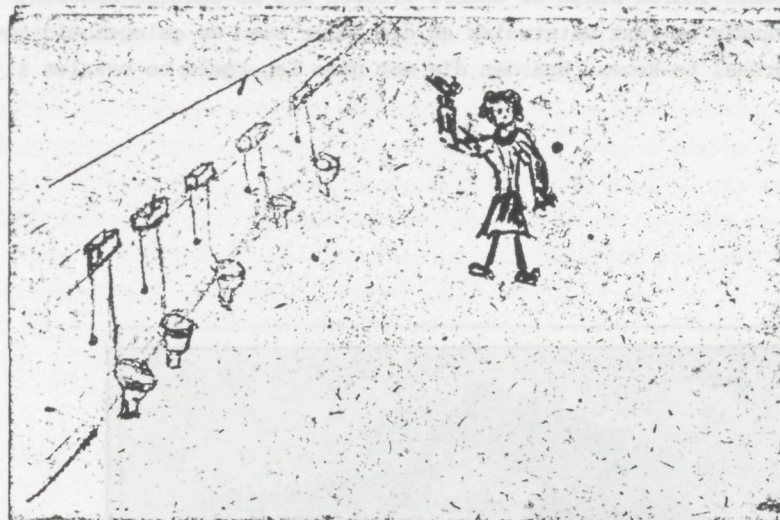
IN DE BARAK

Zes w.c.'s naast elkaar op een rijtje met nog eens zes aan de andere kant van de sanitaire ruimte.

De vrouwen zingen: "Met zijn zessen op een rijtje

En van schrik leg je geen eitje".

Ja, het is even schrikken, maar het went snel. Eigenlijk blijkt het heel gezellig. Je zit er meestal ongestoord te babbelen en de tijd te vergeten, als er tenminste geen rij wachtenden is met hoge nood. Soms is het de rustigste plaats om je clandestiene briefje naar huis te schrijven.

In het dagverblijf van de barakken staat een grote kachel. Niet alleen de warmte die hij uitstraalt is van belang maar ook de mogelijkheid om iets op te warmen of om water te koken. Het is er soms een gedrang van jewelste en het gaat er niet altijd even vriendelijk toe. Sommigen zijn zo verstandig om er een stukje van hun nachtrust aan op te offeren en te wachten tot iedereen naar bed is. Dan is het rustig rond de kachel en worden er in alle gezelligheid de lekkerste hapjes klaar gemaakt.

LAGERGELD

Een hele vitrineplank vol Lagergeld. Hoe komen we er aan? Enkelen herinneren zich dat ze bij Philips Lagergeld kregen voor verrichtte arbeid. Wat doe je ermee?

Er is een cantine voor de mannen in barak 1. Daar kunnen later ook de vrouwen spullen halen voor hun cantine in barak 26.

Zeep, tandpasta, maandverband, piccalilly, mosselen, tabak, potlood. Met name priesters en dominee's delen in het mannenkamp de spullen uit en geven ze aan de vrouwen mee. Tabak is alleen voor mannen.

In de vrouwencantine, die in een lege barak gevestigd is, brandt een kachel en er staat een houten tafel met een rode zakdoek erop. De meeste indruk maken de oudere vrouwen die de cantine beheren, die warmte en rust uitstralen en die ieder even de gelegenheid geven op verhaal te komen. Waarden die met geen Lagergeld te betalen zijn.

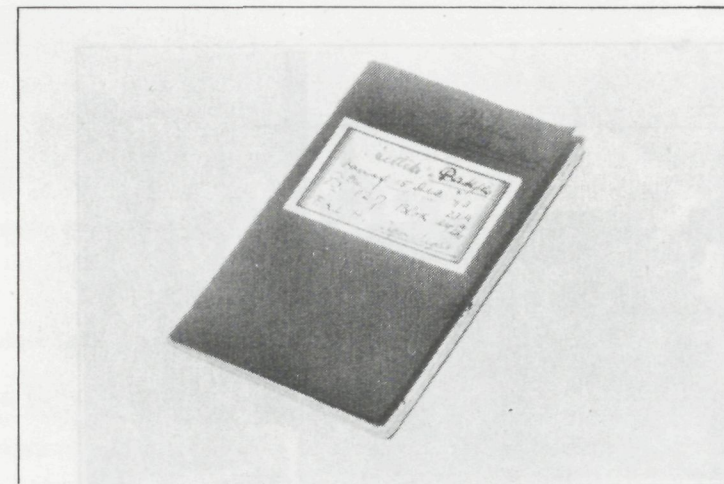

PAKKEN VAN THUIS

In een vitrine ligt een klein blauw schriftje waarin een moeder anderhalf jaar lang precies opschrijft wanneer ze de pakketten stuurt, wat erin zit en van wie alles afkomstig is.

De pakketten zijn heel welkom, een heerlijke aanvulling op het kampmenu, maar veel belangrijker is de mogelijkheid van contact. Op ieder ding in het pak staat de naam van de gever, familie en vrienden, en al gauw weet je precies de plaats waar het 'verboden contact' in het pakket zit, in de koek, in het brood, in de shag of in een tandpastatube.

Wanneer er weer eens voor straf "Paketsperre" is, is de grootste straf het verdwenen contact. Opeens wordt je dan terug geworpen op jezelf in het kamp.

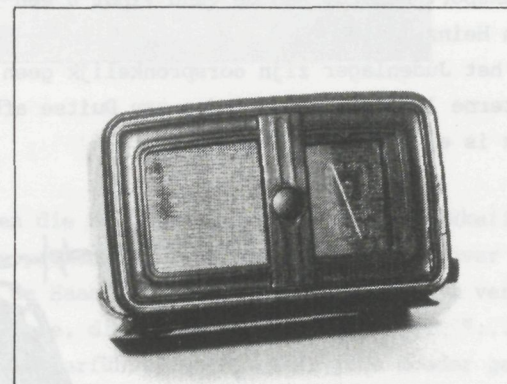
GODSDIENST EN MUZIEK IN HET KAMP

Op een tekening wordt een kerkdienst uitgebeeld, op een andere een muziekuitvoering. In gevangenschap, met alle spanning en bedreiging, zoekt de mens naar een houvast. Dat kan de godsdienst zijn. In grote onzekerheid zoekt ieder naar de hoogste waarden die niet aangetast kunnen worden door klein menselijk handelen. De aanwezigheid van priesters en dominee's maakt het houden van een dienst tot een zeer welkome gebeurtenis waaruit kracht en troost geput wordt. Vele bekende kerkliederen worden gezongen. Ook in het joodse kamp wordt veel gezongen. David Koker schrijft: "Gisterenavond sjoel in het postkantoor". De niet gelovigen zijn zeer tolerant. Natuurlijk zijn deze diensten verboden door de Duitsers, maar dat weerhoudt niemand ervan. Heel krachtig is er niet tegen opgetreden. Velen vinden steun en troost in muziek. Bij de vrouwen wordt veel gezongen, bij de mannen zijn echte muziekuitvoeringen.

WAT ZIJN DE LAATSTE BERICHTEN

Iedere nieuweling in de gevangenis wordt meteen bestookt met de vraag: "Wat is het nieuws, wat zijn de laatste berichten?" Als je zo vers van buiten komt begrijp je nog niet goed wat het betekent verstoken te zijn van nieuws. Maar met het nieuws staan of vallen je kansen van overleven. Waar is het front nu? Winner de Duitsers? Wat zegt Churchill? Buiten zijn er nog velen die clandestien naar de Engelse radio luisteren, in de gevangenis is dat afgelopen en dan beginnen de geruchten te leven. Bij binnenkomst in Vught merk je na zekere tijd dat er sommige mensen zijn die precies op de hoogte zijn van het laatste nieuws. Het is niet verstandig om te willen weten hoe dat kan maar het is wel duidelijk dat het iets met de Schreibstube of met Philips te maken heeft. Bij Philips is per slot een radioafdeling. Koker schrijft op 7 augustus 1943: "Het Philips-Häftlinge-Kommando is op het ogenblik de gebeten hond. Das faulste, vollgefressenste deutschfeindlichste Kommando. Het heeft nu al twee zondagen achter elkaar stenen moeten sjouwen. Wir werden euch lernen dem Englischen Rundfunk zu hören und zu sagen dass wir in zwei Wochen weg sind". Koker noemt trouwens op verschillende plaatsen het luisteren naar L(onden) R(adio).

KAPO'S

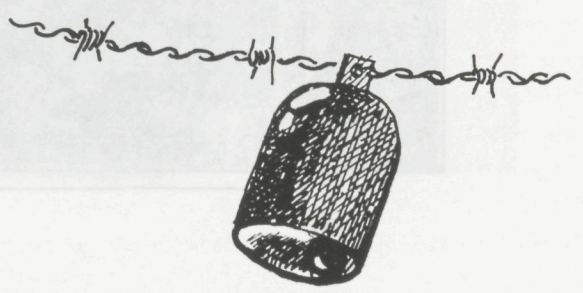
Algemeen denkt men dat Kapo de aanduiding is voor "Kamp Polizei". Maar in feite wordt het afgeleid van het Italiaanse woord capo, baas of leider. Voor ons staat het woord Kapo voor gewetenloze handlanger van de S.S. die uit hun naam ons met slagen en geweld opzweepen. De leiding van het concentratiekamp is in handen van de S.S. maar zij zorgen er wel voor niet zelf hun handen vuil te maken aan de gevangenen. Daarvoor hebben zij een legertje van meestal Duitse communisten met jarenlange kampervaring, zij hebben een rode driehoek voor hun nummer. Veel erger zijn de criminelen, zij hebben een groene driehoek.

In het vrouwenkamp zijn de hekkemeiden de prikkeldraad-vriendinnen van de kapo's. Ze deinzen er niet voor terug, ondanks de grote risico's die dat oplevert, 's avonds over of door het prikkeldraad heen te gaan naar de kapo's, waarna ze beladen met etenswaren 's nachts weer in de barak terugkomen. Het gaat zelfs zover dat eind december 1943 belletjes aan het prikkeldraad gehangen worden, om te kunnen horen of vrouwen proberen er door te komen.

Maar ook de Aufseherinnen, een uitschot van Hollandse en Duitse meiden die toezicht moeten houden in het vrouwenkamp hebben voor het merendeel verhoudingen met kapo's.

Toch zijn er ook goede kapo's. Eén hiervan is Heinz uit de Krankenkau. Samen met de eerste verpleegster Jenny Timmerman heeft hij op verschillende manieren gevangenen met gefingeerde ziektes voor transport behoed. Aan de wand vindt u een in Vught getekend portret van Heinz.

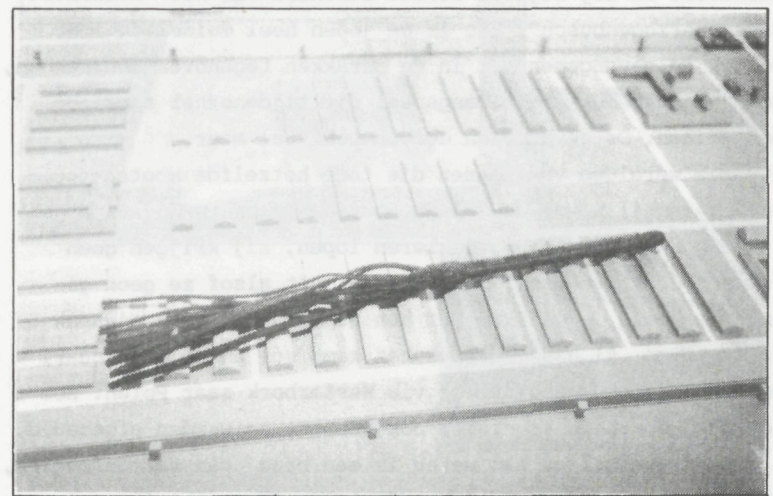
In het Judenlager zijn oorspronkelijk geen kapo's. Er is een eigen interne leiding, meest joden van Duitse afkomst, de prominenten. Ook is er een eigen ordedienst.

DE GESEL OVER VROUWENKAMP EN BUNKER

De gesel die over het vrouwenkamp ligt? De gesel van de duivel? Is het de zweep van Katja, de zwangere germaanse maar wel Hollandse Aufseherin, minnares van Mayerhof, een ondercommandant, die destijds hoofd van de bunker is. Of is het de zweep van Mayerhof zelf? In elk geval loopt Katja rond met de zweep in haar laars.

Mayerhof heeft zijn vriendinnetje Katja aangesteld als Aufseherin in de bunker. Op 16 januari 1944 vindt daar het bunkerdrama plaats. Mayerhof en Katja zijn erbij. Vierenzeventig vrouwen worden door hen met behulp van enige andere trawanten in cel 115 geperst. Tien van hen moeten dit met de dood bekopen. Mayerhof wordt gestraft, Katja niet.

De ervaring voor de vrouwen die het overleven is zo verschrikkelijk dat ze er niet over kunnen praten. Nooit wordt er een woord over gesproken. Wanneer Sjouke de Haas op 8 februari 1944 het kamp verlaat schrijft Hetty aan Tineke, die in het ziekenhuis ligt: ".... Verder is Sjouke de Haas nu überführt, ze zal naar jouw moeder gaan en zeggen dat je het prima maakt... P.S. Sjouk zal je moeder ook van Philips vertellen, natuurlijk niets over de bunker".

JODEN EN HAFTLINGEN

In een vitrine liggen wat losse nummers en driehoeken en in een andere vitrine een jodenster. Heel even duiden deze voorwerpen iets aan. Iets waar zo ontzagelijk veel achter schuil gaat.

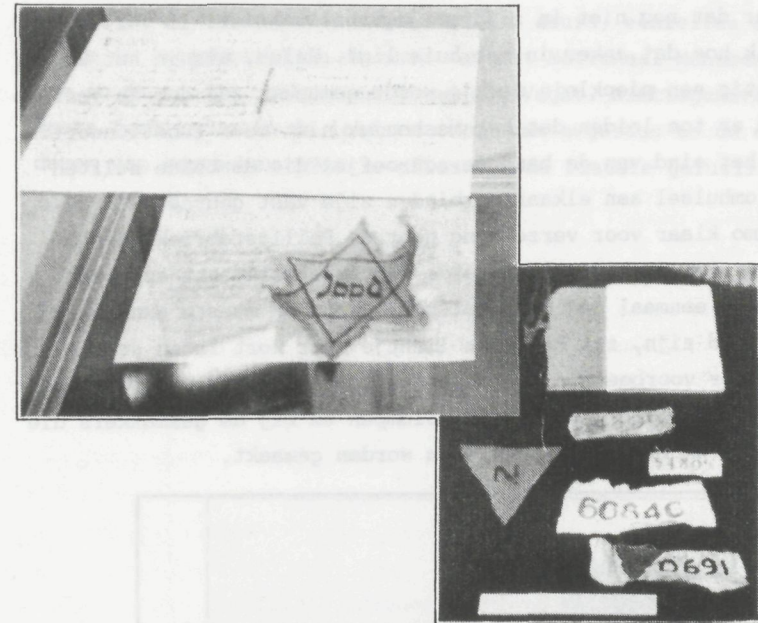
Wat speelt zich af in Vught, deels naast elkaar, deels door elkaar heen. Twee volkomen verschillende werelden.

Het dagboek van David Koker beschrijft op indringende manier het leven in het joodse kamp. De eerste groep joodse mannen, vrouwen en kinderen komt op 16 januari 1943 in het toen net geopende kamp aan. Het heet dan voor hen een Auffanglager. Aan de overkant in houten barakken zien ze een droeve afgebeulde groep gevangenen die daar net op 13 januari zijn ingetrokken. Zij komen uit het kamp Amersfoort en zij zijn de eerste bewoners van het "Konzentrationslager Herzogenbusch". Het is de joden heel duidelijk hoe afschuwelijk de gevangenen het in de barakken tegenover hen hebben, maar toch zijn zij het, de gevangenen, die tijdens het appèl de joden bemoedigen. De gevangenen durven ook veel meer.

Het zijn twee werelden van mensen die toch hetzelfde moeten doormaken. Het verschil wordt duidelijk door de Duitsers in stand gehouden. De joden mogen in eigen kleren lopen, zij krijgen geen nummer en behouden hun haar. Daarom lijkt het alsof ze geen gevangenen zijn zoals de anderen met hun nummer, hun streepjespak en kaal geschoren. Al gauw stroomt het kamp vol en op 18 januari beginnen al de eerste deportaties via Westerbork naar Polen. Hoe slecht de gevangenen in Vught het ook hebben, ze worden afgebeuld, krijgen slecht voedsel en het water is een bron van darminfecties, de "Häftlingen" weten voor het merendeel waarom ze er zitten en waar ze aan toe zijn. Voor de joden is er de dreiging van deportatie en hun weerloosheid wat verlamdend werkt.

Bij de joden zijn het meest Duitse joden die de functies in het kamp vervullen, wat soms tot een duidelijke scheiding van Duitse en Hollandse joden leidt. De joden werken hard, het is voor hen een kwestie van leven of dood.

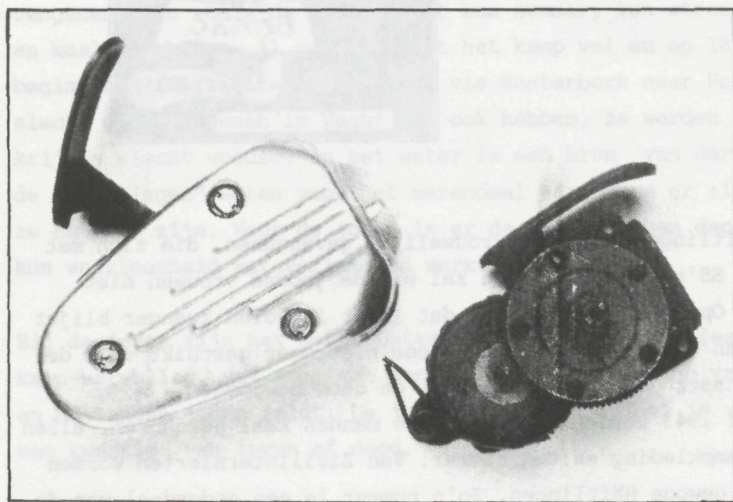
In het Häftlingenlager is dat totaal anders. Zij zijn brutaal en negeren hun Duitse bewakers. Ook proberen ze zoveel mogelijk te saboteren. Wanneer joden en Häftlingen bij Philips samen in één barak werken kan dat strubbelingen geven omdat zij zo'n verschillende motivatie hebben bij het werken.

Bij de Häftlingen zijn ook vrouwelijke gevangenen, die zich met Kapo's of SS'ers afgeven. Dat zal bij de joodse vrouwen niet gebeuren. Op dat ene meisje na dat later in Polen zwanger blijkt te zijn van een Kapo. Ze is daardoor niet meer geschikt voor de Arbeitseinsatz en ze moet dit met de dood bekopen. Medio juli 1943 worden ook de joodse mannen kaal geschoren, allen krijgen kampkleding en een nummer. Van Zivilinternierten worden ze nu ook gewone Häftlingen. Zo'n nummer is een onderdeel van de depersonificatie. Je bent geen mens meer met een eigen naam, je bent een NUMMER.

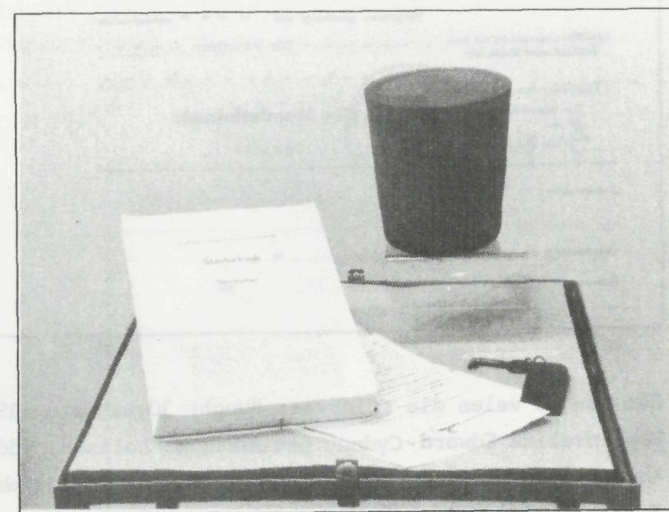
SABOTEREN

De kat in het donker knippen. Zo zou je de sabotage kunnen noemen die de vrouwen aan de knijpkattenband bedrijven. Knijpkatten, of wel handdynamo's, worden aan de lopende band samengesteld. Ongeveer in het midden van de band is de plaats waar het anker in het huis gaat. Het anker is de magneet die in een metalen huls, het huis, ronddraait waardoor de stroom ontstaat die nodig is om het lampje licht te laten geven. In de vitrine ziet u, bij het exemplaar dat nog niet in zijn grijsgroene omhulsel is verpakt, duidelijk hoe dat anker in het huis ligt. Welnu, als in het huis voorzichtig een piepklein deukje wordt gemaakt, zal dat na verloop van tijd er toe leiden dat het mechaniek niet meer functioneert. Als aan het eind van de band de schroefjes die de beide helften van het omhulsel aan elkaar verbinden zijn vast gedraaid is de handdynamo klaar voor verzending naar de Philipsfabriek in Eindhoven. Bij de hier uitgevoerde controle werkt het apparaat prima. Maar eenmaal aan het oostfront, waar de meeste exemplaren voor bestemd zijn, zal het zijn lichtje maar kort laten schijnen. Er zijn meer voorbeelden van sabotage te noemen, bijvoorbeeld bij de voor Philips gemaakte radiolampen en bij de gasmaskers die in het buitenkommando in Den Bosch worden gemaakt.

STERBEBUCH

Onvoorstelbaar dat de Duitsers dagelijks precies bijhouden wie gestorven is, of beter gezegd, wie door hen vermoord is. Velen die in kamp Vught, Amersfoort of Westerbork gestorven zijn staan vermeld in het Sterbebuch. Helaas is het eerste deel uit 1943 verdwenen maar de registratie vanaf januari 1944 wordt bewaard in het archief van het gemeentehuis te Vught. Helaas ontbreken hier ook eenaantal bladzijden. Een copie van het Sterbebuch ligt in het museum, samen met een asurn, eenzelfde als die welke is ingemetseld in de muur van het Nationaal Monument op de Dam in Amsterdam, met as en grond uit Vught. Niettegenstaande de massa fusillades in de laatste weken van augustus en de eerste dagen van september 1944 is alles tot de laatste gefusilleerde bijgehouden.

C'

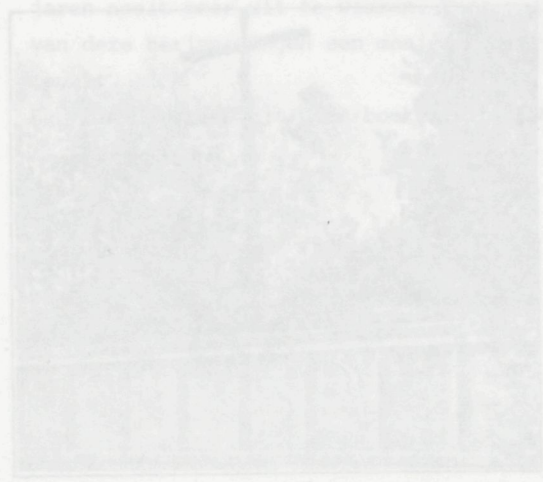
Nr. II,61

Vught den 31. August 19 44

Der Invalide Edward, Cydney Levinson - -
 - - - - - katholisch, jüdischer Abstammung - -
 wohnhaft in Rotterdam, Nobelstraat 93 a - - - - -
 ist am 30. August 1944 - - - - - um 19 Uhr 30 Minuten
 in Vught, Boschlaan 6 - - - - - verstorben.
 Der Verstorbene war geboren am 21. November 1919 - - - - -
 in 's-Gravenhage, - - - - -
 (Standesamt - - - - - Nr. - - - - -)
 Vater: Leonard Levinson, Kaufmann, wohnhaft in - - - - -
Rotterdam, - - - - -
 Mutter: Johanna, Augusta, Louise Levinson, geborene
Verroen, wohnhaft in Rotterdam, - - - - -
 Der Verstorbene war - nicht - verheiratet - - - - -
 - - - - -
 Eingetragen auf mündliche - ~~schriftliche~~ - Anzeige des Arztes - - - - -
Doktor Fischer, - - - - -
 Der Anzeigende ist dem Standesbeamten bekannt, - - - - -
 - - - - -
 Vorgelesen, genehmigt und - - - - - unterschrieben
 Die Übereinstimmung mit dem Dr Fischer - - - - -
 Erstbuch wird beglaubigt.
Vught, den 31.8.1944.
 Der Standesbeamte Der Standesbeamte
Görgens Görgens
 (Standesamt - - - - - Nr. - - - - -)
 Todesursache:
 Eheschließung des Verstorbenen am - - - - - in - - - - -
 (Standesamt - - - - - Nr. - - - - -).

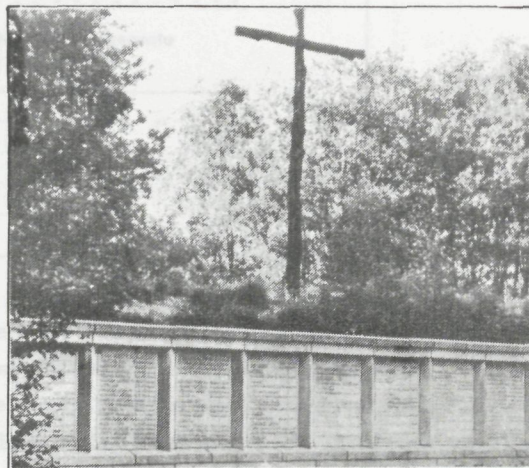
Eén van de velen die stierven: "Vught 30 augustus 1944, 19 Uhr 30. Der Invalide Edward Cydney Levinson, katholisch, jüdischer Abstammung. Der Verstorbene war geboren am 21 november 1919".... Bij zijn arrestatie was Edward Levinson nog niet invalide, na zijn afschuwelijke verhoren in Arnhem wel.

In een brief van een jonge man, op 5 september 1944 in de bunker geschreven en op transport uit de trein gegooid, staat: "... de sfeer in deze gevangenis is oneindig veel beter dan in Groningen. Dat komt vooral door het goede contact dat met de andere cellen mogelijk is. Een verwarmingsinstallatie die als telefoon dient. Dagelijks wordt een avondgebed gehouden. Telkens moeten we ook een herdenkingsplechtigheid houden voor gefusilleerde vrienden. De laatste drie weken zijn hier 250 man neergeschoten, waaronder velen met wie ik door de 'telefoon' goed bekend was geworden. Gisteravond 61, vanmorgen 32. Het duidelijke geluid van het executiepeleton is verschrikkelijk. Het crematorium zien we dagelijks werken. Er wordt veel neergeschoten als represaillemaatregel en veel zonder veroordeling. Je weet hier nooit of je er niet zelf bij zal zijn. Daardoor heerst hier een diep geestelijk leven, je wordt hier voor de laatste vragen gesteld."

Na de bevrijding schrijft een vrouw vanuit Zweden het volgende naar huis: "... Ik ben zo vaak weer in gedachten in de bunker. Dat was een heel bijzondere tijd waar ik dankbaar voor ben. Het is achteraf haast niet te beseffen dat het werkelijkheid was en 't was juist tot het allerdiepste dat je daar leefde, dag en nacht. Om je heen zaten de mannen die wisten dat als het vandaag niet voor ze afgelopen zou zijn, dan zou het morgen komen. Maar daar mag niemand wanhopig om worden want dat waren zij ook heel vaak niet. In tegendeel. Ik heb zoo'n diepe bewondering voor die mensen. Zoo sterk en met zoo'n vast vertrouwen omdat ze wisten dat wat ze gedaan hadden goed was geweest.....

.....Vanuit mijn cel keek ik op de binnenplaats, door de spleten van de houten bak die voor 't raampje hing. De jongens kwamen eerst op de binnenplaats staan voor ze weggevoerd werden, hierin voelen wij nu alweer zoo iets wanhopigs, maar dat was niet overheerschend. Ze stonden daar dan, kaarsrecht als overwinnaars, onaantastbaar. Zoo een dood is veel veel groter dan menig lang leven. En ik wou dat ik dit als troost kon geven aan al die vaders en moeders en vrouwen die hun zoon of man niet meer terug krijgen. Maar ik voel best dat, nu het werkelijke leven weer volop aan de gang gaat het niet makkelijk is je met deze gedachte te troosten. En toch blijft het het belangrijkste als je zoo leven en sterven kan."

BOEKEN

Slechts enkele boeken geven een authentiek verslag uit de oorlog. Anne Frank vertelt van dag tot dag hoe het leven in onderduik zich afspeelt. Etty Hillesum beschrijft in haar dagboeken vanaf 1941 het leven buiten en daarna in Westerbork, Philip Mechanicus beschrijft het leven van dag tot dag in Westerbork, zoals hij het zelf zegt: "...alsof ik als reporter een schipbreuk versla". Het enige uitgebreide "Dagboek geschreven in Vught" is van David Koker. Hij weet het in februari 1944 het kamp uit te smokkelen. Het is nu van onschatbare waarde als bron van informatie.

Meteen na de oorlog komen verschillende boeken met kampverhalen los. Ze zijn doortrokken van de doorgestane wreedheid en ellende, maar ze zijn nooit te vergelijken met wat geschreven is toen al die wreedheid dagelijkse realiteit was.

Pas 15 tot 20 jaar later beginnen er steeds meer verhalen los te komen, nu niet meer alleen over Vught maar over de onvoorstelbare oorlogsjaren. Verhalen waarin Vught meestal maar een korte periode betekent, een korte tussenperiode van waaruit de reis naar Westerbork en dan naar de vernietigingskampen gaat. Of waar Vught tussen gevangenis en concentratiekamp in Duitsland in ligt. Verhalen waarbij je je haast niet in kan denken hoe mensen daar het leven bij hebben kunnen behouden. Bij de meesten zijn die jaren nooit meer uit te wissen. Voor velen is het neerschrijven van deze herinneringen een manier om er verder mee te kunnen leven.

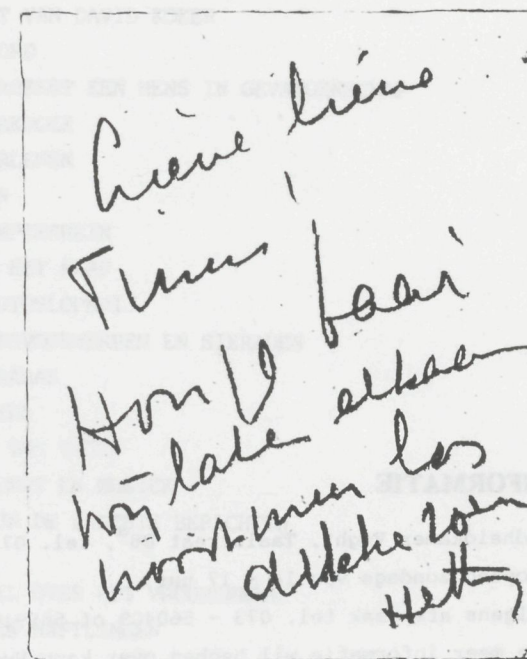
Een kleine greep uit deze boeken vindt u in dit museum.

WIE HEEFT ER NOG MEER

Velen van de oud-gevangenen die dit alles overleefd hebben bezitten nog ergens een oude sigarendoos of schoendoos, ver weg gestopt achter op de bovenste of juist op de onderste plank van de kast of in een ver hoekje op zolder. Zo'n doos bevat een loodzware last en het deksel blijft dicht. En toch, als wij er straks niet meer zijn, weet niemand meer waar die inhoud voor staat en het is toch niet voor niets dat u het bewaarde? De oorlogsperiode is ongewild toch voor het hele verdere leven bepalend geworden. In die oorlogsjaren hebben we meer ervaren, meer hoogten en diepten leren kennen dan we in het verdere leven nog tegenkomen. Die enkele tastbare resten die bewaard bleven kunnen deze ervaringen doorgeven. Als u zou besluiten ze aan het museum in Vught te geven kunt u ervan verzekerd zijn dat de beheerder van de Oudheidkamer alle documenten en materialen met grote zorg in ontvangst zal nemen.

VOOR ALLES WAT U NOG MOCHT HEBBEN OF GEËRFD MOCHT HEBBEN VINDT U HIER EEN VEILIGE GOEDE PLAATS.

VRIENDSCHAP VOOR HET LEVEN

Wieve lieve
Tinus!
Hou je
wij laten elkaar
nooit meer los
Alles van
Hetty

Dit briefje schrijft Hetty op 16 april 1944. Tinus ligt in het ziekenhuis met een middenoorontsteking. Hetty gaat naar de gasmaskerfabriek in Den Bosch, het buitenkommando voor de vrouwen. "We laten elkaar nooit meer los". Veel vriendschappen in de kampen gesloten blijken vriendschappen voor het leven. In januari 1991 schrijven Hetty en Tinus samen dit boekje.

VRIENDSCHAP VOOR HET LEVEN

Veel van de oud-gevangenen die dit alles overleefd hebben... bezitten nog ergens een foto of een schenking, een zegel... gestopt achter op de bovenste of juist op de onderste plank van... de kast of in een verhouder op de zolder. In 'n doos bevat een lood-... zware laas en het kleine blikje dicht. En toch, als 'nij opstreek... niet naar zijn, wat niemand meer naar die inhoud voor staat en... het is toch niet voor niets dat u het bezardet. De oorlogsperiode... is een tijdperk van het hele verdere leven bepalend geworden... in die oorlogstijd hebben we meer ervaren, meer hoogten en... Slepten leren kennen dat u in het verdere leven nog tegenkomt... Die enkele laatste reacties die u nu kunt geven kunnen deze ervar-... dingen doorgeven. Als u zou besluiten te gaan het museum in Vught... te bezoeken kunt u er een bezoekje aan het de beheerder van de... en de documenten die u zult krijgen met grote zorg in... ontvangen zal worden.

VOOR ALLES NIEUW EN ONS VERBODEN NACHT HEBBEN WINT U... HIER EN VERDER...

INFORMATIE

Oudheidkamer Vught, Taalstraat 88^a, tel. 073 - 568603.

Geopend zondags van 14 - 17 uur.

Volgens afspraak tel. 073 - 560409 of 565919.

Wie meer informatie wil hebben over kamp Vught verwijzen wij naar het boek: "Kamp Vught en de Vughtenaren" door Drs H.A.V.M. van Stekelenburg.

Wie wil weten waar het kamp is en het crematorium, wie die wonderlijke tegenstrijdigheid van de omringende natuur en het dreigende kamp zelf wil ondergaan, die moet het Nationaal Monument Kamp Vught gaan bezoeken. Lunettenlaan 600, Vught, tel. 073 - 566764.

Geopend van 1 april tot eind oktober van 10 tot 17 uur.

Op maandag van 13 - 17 uur, en op afspraak tussen eind oktober en 1 april. Wijzigingen voorbehouden.

Stichting Vriendenkring Nationaal Monument Vught,
Secretariaat: Valeriuusterras 4, 1075 BK Amsterdam, tel. 020 - 6734905.

INHOUD

- 1 - GEDICHT VAN DAVID KOKER
- 2 - VOORWOORD
- 3 - HOE REAGEERT EEN MENS IN GEVANGENSCHAP
- 5 - RODE ZAKDOEK
- 7 - HULPVERLENEN
- 8 - BRIEVEN
- 10 - HET KAMP TERREIN
- 11 - BINNEN HET KAMP
- 12 - VLIEGTUIGSLOPERIJ
- 13 - GEBRUIKSVOORWERPEN EN SIERADEN
- 15 - IN DE BARAK
- 16 - LAGERGELD
- 17 - PAKKEN VAN THUIS
- 18 - GODSDIENST EN MUZIEK
- 19 - WAT ZIJN DE LAATSTE BERICHTEN
- 20 - KAPO'S
- 21 - DE GESEL OVER HET VROUWENKAMP
- 22 - JODEN EN HAFTLINGEN
- 24 - SABOTEREN
- 25 - STERBEBUCH
- 29 - BOEKEN
- 30 - WIE HEEFT ER NOG MEER
- 31 - VRIENDSCHAP VOOR HET LEVEN
- 32 - INFORMATIE

